

CAMIŞLARIN YOLUXUCU XƏSTƏLİKLƏRİ VƏ ONLARA QARŞI MÜBARİZƏ TƏDBİRLƏRİ

A.F FƏRƏCOV
AKTN Baytarlıq ET İnstitutu

Camışçılığın inkişafına mənfi təsir göstərən əsas yoluxucu xəstəliklərdən pasterellyoz, brusellyoz, tuberkulyoz, emfizematoz karbunkul və dabaq xəstəliklərini göstərmək olar. Bu xəstəliklərin baş verməsi ölüm və məcburi kəsilmə səbəb olur. Camışların infeksiyon xəstəlikləri onların məhsuldarlığını aşağı salmaqla yanaşı, fermer təsərrüfatlarına böyük iqtisadi zərər vurur.

Açar sözlər: Camış, yoluxucu xəstəliklər, təsərrüfat, müalicə, profilaktika

Aqrar sahənin inkişafı ölkənin strateji məqsədi kimi əhalinin ərzaqla etibarlı təminatına dair Dövlət Proqramının qəbulu Azərbaycanda aqrar islahatların yeni-növbəti mərhələsidir. Bazar iqtisadiyyatında keçidlə əlaqədar dövlət müəssisələri özəlləşdirilib yeni fermer təsərrüfatları yaradılmışdır. Yaradılmış fermer təsərrüfatlarında yeni iqtisadi durum şəraitində infeksiyon xəstəliklərin yayılmasının təsərrüfat şəraitində ekoloji amillərdən və s. səbəblərdən asılılığının öyrənilməsi, müalicə və profilaktikasında yeni preparatların sınaqdan keçirilməsi həm elmi, həm də praktiki əhəmiyyət kəsb edir. Bu istiqamətdə tədqiqat işləri aparmaq, yeni preparatların sınaqdan keçirilməsi və təsərrüfatlarda tətbiq edilməsi əsas məsələlərdən biridir. Bununla əlaqədar olaraq infeksiyon xəstəliklərin iribuynuzlu heyvanlar, o cümlədən camışlar arasında yayılmasının öyrənilməsinin böyük elmi və praktiki əhəmiyyəti vardır.

Camışçılıq əsasən ətlük-südlük istimaqətli iribuynuzlu heyvandarlığın bir növüdür. Camış bəzi xüsusiyyətlərinə görə qara mal cinslərindən fərqlənir və təsərrüfat nöqtəyi nəzərindən onlardan xeyli üstündür. Xüsusi qulluğa ehtiyacları yoxdur. Bununla onların yetişdirilməsi üçün əlverişli şəraitin olması vacibdir. Belə ki, onlara əsasən subtropik, subekvatorial və ekvatorial iqlimin hakim olduğu ərazilərdə arealı daha yüksəkdir (1,4).

Azərbaycanda camışçılıq heyvandarlığın mühüm və gəlirli sahələrindən biridir. Ölkədə istehsal olunan ətin 25,0%-i, südün 15,0%-i, gönün isə 40,0%-i onun payına düşür. Burdan görünür ki, heyvandarlıq məhsulları istehsalında camışçılığın da böyük əhəmiyyəti vardır.

Respublikada camışçılığın inkişafına mənfi təsir göstərən əsas yoluxucu xəstəliklərdən pasterellyoz, brusellyoz, tuberkulyoz, emfizematoz karbunkul və dabaq xəstəliklərini göstərmək olar (2,3). Bu xəstəliklərin baş verməsi ölüm və məcburi kəsilməyə səbəb olur ki, bu da heyvandarlığa, fermer təsərrüfatla-

rına böyük iqtisadi zərər vurur. Yuxarıda deyilənləri nəzərə alaraq camışların infeksiyon xəstəlikləri haqqında qısa məlumat vermək qarşıya məqsəd qoyulmuşdur.

Camışların pasterellyozu. Xəstəliyə əksər kənd təsərrüfatı heyvanları, vəhşi heyvanlar və quşlar həssasdır. Ot və ətyeyən heyvanlarda, pasterellyoz çox vaxt sekondar infeksiya formasında müşahidə edilir.

İnsanlar da pasterellyozla xəstələnir. Xəstəlik törədicisinin mənbəyi xəstə və xəstəlikdən sağalmış heyvanlardır. Belə heyvanlar pasterellaları ən çox tənəffüs yollarında gəzdirmir və burun axıntısı ilə ətraf mühiti çirkləndirir. Bəzi tədqiqatçılar göstərir ki, xəstəliyə qeyri-sağlam təsərrüfatlarda rast gəlinir və amil sağlam heyvan orqanizmində olub heyvanın ümumi rezistentliyi müəyyən səbəblərdən aşağı düşdükdə xəstəlik törədir.

İribuynuzlu və xırdabuynuzlu heyvanlar yaşından asılı olmayaraq xəstəliyə həssasdırlar. Camış da xəstəliyə həssasdır, onların arasında ölüm iribuynuzlu qaramala nisbətən iki dəfə çoxdur. Xəstəlik mövsümi xarakter daşıyır. Amilin yayılmasında yem, su, heyvana xidmət əşyaları əsas sayılır.

Xəstəliyin şiş, döş və bağırsaqlar forması müşahidə edilir.

Xəstəliyin döş formasında heyvanlarda tənəffüsün çətinləşməsi, quru öskürək, burun yolunda köpüklü axıntı nəzərə çarpır. Xəstəliyin sonunda qanlı ishal görünür və əksər hallarda bir neçə günə ölüm baş verir.

Xəstəliyin şiş formasında heyvanın baş nahiyəsində, boyunda, köks nahiyəsində, bəzən isə ətrafların dərialtı toxumalarında şiş müşahidə edilir.

Xəstəliyin bağırsaqlar formasında əsasən həzm sisteminin kəskin pozğunluğu baş verir. Camışlarda iştahın normal olmasına baxmayaraq onlarda ümumi zəiflik və anemiya inkişaf edir.

Müalicə. Xəstəlik qeyd edilmiş təsərrüfatda bütün camışlar klinik müayinədən keçirilir, bədən temperaturu ölçülür, xəstə camışlar sağlamlardan

ayrılır. Müalicə məqsədilə pasterellyoz əleyhinə serumdan, terramitsin, oksitetrasiklin, biomisin, xlortetrasiklin, streptomisin, levometsin, bitsilin-3, bitsillin-5 antibiotiklərdən istifadə edilir.

Müəyyən edilmişdir ki, penisillinlə streptomitsinin birlikdə işlədilməsi daha yaxşı nəticə verir. Qeyd etmək lazımdır ki, penisillin ayrılıqda pasterellyoza təsir etmir, Pasterellyoz əleyhinə serum xəstəliyin ilk dövrlərində yaxşı nəticə verir, serumun antibiotik və sulfanilamid preparatları ilə birlikdə işlədilməsi yaxşı səmərə verir.

Süni immunitet yaratmaq üçün ölkəmizdə 1947-ci ildə görkəmli alim M.Q.Qəniyev tərəfindən iri buynuzlu qaramalın və camışların pasterellyozuna qarşı yarımmaye hidroksialüminformol vaksini hazırlanmışdır. Təlimata müvafiq istifadə edildikdə immunitet müddəti 8 aydır.

Profilaktika və müalicə tədbirləri. Təsərrüfatda camışların pasterellyozu müşahidə edildikdə bəzi məhdudlaşmalar qoyulur, bütün camışlar kliniki müayinədən keçirilir. Xəstə və xəstəliyə şübhəli camışlarda müalicə aparılır, sağlamalar isə peyvənd edilir.

Xəstəliyə qarşı yönəldilmiş mübarizə tədbirləri içərisində baytarlıq-sanitariya və təşkilat təsərrüfat işlərinə çox diqqət yetirmək lazımdır. Heyvan binalarının, heyvana qulluq alətlərinin vaxtaşırı təmizlənməsi və dezinfeksiya edilməsinin, xəstə camışların sağlam camışlardan ayrılmasının və xəstə camışlara qulluq etmək üçün ayrıca xidmətçilər təyin edilməsinin böyük əhəmiyyəti vardır.

Xəstəlik baş vermiş təsərrüfatlarda karantin tədbirləri həyata keçirilməlidir. Bu karantin dövründə istər təsərrüfata heyvan gətirilməsi və istərsə də oradan heyvan aparılması dayandırılır. Xəstəlik baş vermiş təsərrüfatdan başqa təsərrüfatlara və yaxud həmin təsərrüfatın xəstəlik cəhətcə sağlam olan başqa şöbəsinə (briqadalarına) yem daşınması da qadağan edilir. Xəstəlikdən tələf olmuş heyvan cəmdəkləri yığışdırılaraq basdırılır, yaxud başqa yolla məhv edilir. İstər xəstəlik baş verən vaxt, istərsə də ləğv edildikdən sonra xarici şəraitdə olan pasterellaları məhv etmək məqsədi ilə dezinfeksiya aparılır.

Cari dezinfeksiya məqsədilə 5,0 %-li kreolin, 2,0 %-li natrium qələvisi və 20,0%-li sönmüş əhəng məhlulundan istifadə edilir.

Məhdudlaşma axırncı xəstənin aşkar edilməsindən 1 ay keçmiş götürülür və son dezinfeksiya aparılır.

Camışların brusellyozu. Brusellyoz xroniki gedişli infeksiya xəstəlik olub boğaz heyvanlarda balasalma, endometrit və retikuloendotelial sistemin zədələnmələri ilə səciyyələnir. Xəstəliyin törədicisi brusellalar olmaqla bunların 6 növü müəyyən edilmişdir. XBH-larda xəstəlik törədən və insanlar üçün güclü dərəcədə patogenliyə malik olan tip *Br. melitensis* adlanmaqla bunun 3 biotipi aşkar edil-

mişdir. IBH-larda brusellyozun törədicisi *Br. abortus* olmaqla bunun 9 biotipi, donuzlarda amil *Br. suis* olmaqla bunun 4 biotipi aşkar edilmişdir. Daha sonra gəmirici tipi *Br. neotome* ABŞ-da meşə siçovullarında, qoyun tipi *Br. ovis* Avstraliyada qoçlardan və it tipi *Br. canis* isə itlərdən ayrılmışdır. Morfoloji cəhətdən brusellaların tipləri bir-birindən seçilmir. Onlar polimorf, kürəcik, çubuq və oval formada olurlar.

Brusellaların tiplərindən heç biri spor əmələ gətirmir. Onların hamısı hərəkətsizdir.

Bu xəstəliklə müxtəlif növ heyvanların (qaramal, qoyun, keçi, camış, dəvə və atların) yoluxması barədə bütün ölkələrdə məlumatlar yazılmışdır. Xəstəlik zoonoz olmaqla iqtisadi cəhətdən böyük zərər vurur və səhiyyə üçün də təhlükəlidir.

İnkubasiya dövrü 2 – 3 həftə davam edir. Xəstəlik simptomusuz və boğaz heyvanlarda isə balasalma ilə özünü göstərir. Kliniki vəziyyət əsas etibarilə camışın immun sisteminin və fizioloji vəziyyətindən asılıdır. Boğaz camışlar 6 aylıqdan sonra balasalma, sonun ləngiməsi və kataral metritlə nəticələnir.

Müalicəsi. Antibiotiklərin yüksək dozası ilə müalicə risk (məsuliyyət) və uzun müddət tələb edir. İqtisadi cəhətdən səmərəli olmadığı və insan həyatı üçün təhlükəni nəzərə alaraq heyvanlar çıxışa olunur.

Profilaktika. Brusellyozla mübarizədə əsas tədbirlər xəstəliyə görə sağlam təsərrüfatların yoluxmasının qarşısının alınması, qeyri sağlam təsərrüfatlarda sağlamlaşdırıcı tədbirlərin aparılması və insanların yoluxmasının qarşısının alınmasıdır.

Brusellyoza şübhəli naxırdan mənfi nəticə alınana kimi mütəmadi olaraq qan alınaraq seroloji yoxlanılmalıdır. Müsbət reaksiya verən heyvanlar mütləq naxırdan çıxarılaraq kəsimə verilməlidir.

Camışlarda tuberkulyoz. Qaramal və camışların tuberkulyozu *Micobacterium bovis* bakteriyaları tərəfindən törədilir. Avstraliyada *M. avium*, *M. fortui* və *M. flavescens* brusellyoz camışlardan ayrılmışdır. Vərəmin törədicisi *Micobacterium tuberculosis* qısa və uzun, nazik və yoğun, düz və ya kənarları azca əyilmiş olmaqla, eni 0,3 -0,5 mm, uzunluğunu 2,0-3,5 mkm-ə bərabərdir. Vərəm çöpləri spor və kapsula əmələ gətirmir, hərəkətsizdir, turşuya və dezinfeksiya maddələrinin təsirinə davamlıdır. Mülayim qızdırmaya möhkəm davamlıdır, qurutmaya və bir çox dezinfeksiya maddələrinə, günəş şüalarına və termiki təsirə davamsızdır.

Vərəm çöpləri tiplərinin morfoloji və kultural xüsusiyyətləri eynidir, lakin bunların hər birinin bir sıra seçilən xüsusiyyətləri də vardır. Məsələn, quşların vərəm çöpləri 40-41°C daha yaxşı inkişaf edir, insanın vərəm çöpləri hind donuzları və ada dovşanları üçün patogen olması ilə qaramal vərəm çöplərindən seçilir.

Xəstəliyin yayılmasında əsas mənbə yoluxmuş xəstə heyvanlardır. Orqanizm qəbul etdiyi havadan

və bütün ifraz olunan (tüpürcək, bəlgəm, nəcis, sidik, süd, cinsiyyət aparatından sperma ilə periferiyaya açılan limfa düyünlərindən) ixrac olan ifrazatla yoluxur.

Təbii şəraitdə yoluxma aerogen və alimentar yolla baş verir. Xüsusilə körpə heyvanlarda alimentar və yaşlılarda isə aerogen yoluxma üstünlük təşkil edir.

Heyvanların yemlənmə, saxlanma şəraitinin pozulması və onların həddən artıq istismarı orqanizmin ümumi rezistentliyini aşağı salır və heyvanların vərəmə xəstələnməsinə şərait yaradır. Müəyyən edilmişdir ki, bəzi cinslər xəstəliyə çox həssas, bəziləri isə nisbətən davamlıdır. Tuberkulyozun gedişatının təsnifatına görə iti və xroniki gedişli ola bilər. İnfeksiyaya yüksək səviyyədə iri buynuzlu heyvanlar yoluxurlar.

Bu bir neçə aydan ilə qədər davam edən xroniki xəstəlikdir. Camışlarda ilk nəzərə çarpan əlamət nasazlıqdır, ciyər formasında, temperaturun aşağı olması, iştahın azalması, arıqlama, növbəli isitmə, quru öskürək və pnevmoniya, çətin nəfəsalma, zəiflik, dərinin quruması və səthi limfa düyünlərinin nəzərə çarpacaq dərəcədə şişməsidir.

Vərəmə diaqnoz qoymaq üçün onun epizootoloji xüsusiyyətləri, klinik əlamətləri və patoloji anatomik dəyişiklikləri nəzərə alınmalıdır. Xəstəliyin dəqiq diaqnozu üçün laboratoriya müayinələri aparılır və allergik müayinə üsullarından istifadə edilir. Bakterioloji müayinə üçün qaraciyər, ağciyər, dalaq və limfa düyünlərinin müayinəsi aparılır. Heyvana diaqnoz qoymaq məqsədilə südün, bəlgəmin və irinin müayinəsi aparılır.

Müalicə. Vərəmli heyvanlar müalicə edilmir və təlimata müvafiq olaraq çıxış edilir.

Profilaktika və mübarizə tədbirləri. Klinik əlamətlər aydın hiss olunan heyvanlar həmin təsərrüfat daxilində kəşilir. Tuberkulinə müsbət reaksiya verən heyvanlar yaxınlıqdakı ət kombinatına və ya sallaq-xanaya göndərilir. Təsərrüfatdakı digər camışlar həm dəriarası və həm də göz sınağı ilə yoxlanılır. İki dəfə mənfi nəticə alınana qədər bütün heyvanlar 30-40 gündən bir müayinə edilməli və daha sonra 3 aydan bir yenə 2 dəfə allergik müayinə aparılmalıdır.

Xəstəliyə görə qeyri sağlam fermada tuberkulinə mənfi reaksiya vermiş camışlardan alınan balalar ayrıca saxlanılır, 2 aylıqda dəriarası allergiya sınağı ilə müayinə edilir. Müsbət reaksiyalı zəifləri ayrıca saxlayıb kökəldir və kəsimə verirlər. Mənfi nəticə verənləri isə 30-45 günlük fasilə ilə 2 dəfə yenə müayinə edib, üçüncü dəfə 3 aydan sonra yenə vərəmə görə yoxlanılır.

Vərəmlə xəstə heyvanlar otarılan sahələr o zaman sağlam hesab edilir ki, cənub bölgələrdə ilin isti fəslində 2 ay, digər bölgələrdə 4 ay vaxt keçmiş olsun.

Camışlarda dabaq. Dabaq cütdırnaqlı heyvanların itigedişli, kəskin kontagioz xəstəliyi

olub, yüksək dərəcəli isitmə, ağzın selikli qişasında, dırnaqda və yelində aftozlu zədələnmələrin baş verməsi ilə səciyyələnir.

Xəstəlik törədici Aftovirus (RNT-li virus) olmaqla bu pikornaviruslar ailəsinin rinovirus cinsinə mənsubdurlar. Camışların RNT-virusuna həssaslığı virusun yayılma dərəcəsindən və gərginliyindən asılı olaraq dəyişir.

Müəyyən olunmuşdur ki, dabaq epizootiyaları zamanı bu tiplərdə bir tip digərinə keçir. Tiplərin belə dəyişkənliyi onların heyvan orqanizmindən passajı ilə əlaqədardır.

Dabaqla təbii şəraitdə camış, qaramal, donuz, qoyun, keçi, dəvə, şimal maralları və bir çox vəhşi cütdırnaqlı heyvanlar xəstələnilir. It və quşlar xəstəliyə həssas deyildir. Laboratoriya heyvanlarından hind donuzu, ada dovşanı və ağ siçanlar dabaqla xəstələnilir. Xəstəlik körpə heyvanlarda, xüsusilə 2-3 aylıq heyvanlarda çox ağır formada keçir.

Dabaq ilin bütün fəsilələrində müşahidə edilir, ancaq daha çox payızda və qışın əvvəllərində görünür.

Əksər hallarda xəstəliyin klinik əlamətləri və epizootoloji gedişi diaqnoz qoymaq üçün kifayət edir. Lakin xəstəliyin yaman keyfiyyətli gedişində əlamətlər səciyyəvi olmadığı zaman seroloji reaksiya və bioloji sınaqlardan da istifadə olunur.

Seroloji reaksiyalardan komplementin birləşmə reaksiyası (KBR) işlənir. Lakin bu reaksiya dabaq xəstəliyinin diaqnozu üçün əlverişli deyildir. Bioloji sınaq diaqnoz üçün çox əlverişlidir.

Müalicəsi. Dabaq virusunun zədələdiyi nahiyələr dezinfeksiya edilməli və yumşaldıcı maddələrdən istifadə olunmalıdır. İkincili bakterial infeksiyanın zərər vurmaması üçün antibiotiklər qrupundan istifadə olunmalıdır. Bəzən qeyri-müəyyən immunomodulyatorlar əhəmiyyətli xəstəliyin adi gedişində müalicə tədbirinə ehtiyac yoxdur. Bu zaman, adətən 5-7 gündə heyvanda yaxşılaşma gedir. Xəstəliyin daha yüngül getməsinə nail olmaq üçün heyvanın bəslənmə və sanitariya-gigiyenik şəraitini yaxşılaşdırmaq lazımdır.

Dabaq xəstəliyinin xüsusi müalicəsi və profilaktikası üçün hiperimmun serum əldə edilmişdir. Bu serum xəstəliyin başlanğıc dövründə işlənilsə, yaxşı nəticə verir.

Profilaktikası. Xüsusi profilaktika passiv (serum) və fəal (vaksin) peyvənd etməklə aparılır. Heyvan xəstələndəndən 6-8 gün sonra onun qanında qoruyucu əks cisimlər əmələ gəlir.

Xəstəliyin profilaktikasında dabaq keçirmiş heyvanların qanından və qan serumundan da istifadə edilir.

Dabağın O, A, S və Asiya-1 tiplərinə qarşı hidroksalümin formal vaksin hazırlanmışdır. Bu vaksindən iri buynuzlu heyvanların, qoyunların, keçilərin, donuzların və camışların dabağına qarşı istifadə olunur.

Vaksin profilaktik məqsədlə 1 dəfə, yoluxma qorxusu olan təsərrüfatlarda isə 7-21 günlük fasilə ilə 2 dəfə vurulur.

Dabaq müşahidə edilən zaman təsərrüfatlarda təlimata uyğun olaraq karantin qoyulur, xəstələr ayrılaraq müalicə edilir. Digər heyvanlarda vaksinasiya aparılır. Dabaq baş vermiş təsərrüfatların başqa təsərrüfatlarla əlaqəsi kəsilməlidir.

Emfizematozlu karbunkul (Emkar). Emfizematozlu karbunkul (*Gangraena emphysematosa*) əsasən iri buynuzlu heyvanların iti gedişli, enzootiki baş verən kontagioz olmayan toksiko- infeksiyalı xəstəliyi olub, əzələ toxumalarında sürətlə böyüyən krepitasiyaedici şişkinliklərin əmələ gəlməsi, axsaqlıqla və heyvanların tezliklə tələf olması ilə səciyyəvidir.

Emkarın törədicisi- *Clostridium chauvoei* - düz, yaxud yüngülcə əyilmiş, ucları girdə çöplər olub, tək- tək, cüt-cüt, bəzən də qısa zəncir şəklində yerləşirlər, spor yaradırlar, hərəkətlidir, cavan kulturalarda qrammüsbətdirlər. Anaerob qida mühitlərində yaxşı boy verirlər.

Törədiciyin sporları olduqca davamlıdır: torpaqda bir neçə il, çürüyən əzələdə, peyində-6 aya qədər, su hövzələrinin dibində -10 ildən artıq, duzlanmış ətdə-2 ildən çox öz yaşama qabiliyyətini saxlayır. Qurudulmuş vəziyyətdə sporlar yaşama qabiliyyətini 100 -105°C-yə qədər qızdırdıqda 2-12 dəqiqəyə itirirlər, günəşin düz şuaları onları 24 saata məhv edir.

Emkara İBH, o cümlədən camışlar, marallar, bəzən də qoyun və keçilər də həssasdırlar. Infeksiya törədicisinin mənbəyi xəstə heyvanlardır, ötürülmə faktorları-törədiciyin sporları ilə sirayətlənmiş torpaq, yem, otlaq, bataqlıq, durğun su mənbələrinin sularıdır.

Xəstəliyin inkubasiya dövrü 1-3 gün, nadir hallarda 3- 10 günə qədər davam edir. Xəstəlik qəflətən baş verir və iti gedişli olur, demək olar ki, həmişə də heyvanın ölümü ilə nəticələnir. Xəstəliyin iti gedişi zamanı temperatur 41 - 42°C-yə qədər yüksəlir.

Xəstəliyin ildırımvari gedişli formasına nadir hallarda 3 aylığa qədər cavanlarda təsadüf edilir. Xəstəlik septiki formada karbunkul yaranmadan baş verir. Heyvan 6-12 saatdan sonra tələf olur.

Emfizematoz karbunkula diaqnoz epizootoloji məlumatlar, xəstəliyin nişanələri kompleksinə əsasən, patoloqoanatomiki dəyişikliklər və laborator müayinələrin (yaxmaların mikroskopiyası,

bakterioloji müayinə və hind donuzu üzərində bioloji sınaq) nəticələrini nəzərə almaqla qoyulur.

Profilaktikası. Emkarın baş verməsinə yol verməmək üçün kompleks baytarlıq-sanitariya tədbirlərinin həyata keçirilməsi vacibdir.

Təsərrüfata yeni gətirilmiş bütün heyvanlar profilaktiki karantində saxlanılmalıdır. Xəstəliyin profilaktikasında əsas tədbir qeyri- sağlam yerlərdə olan bütün həssas heyvanların aktiv peyvəndidir. Hər il 3 aylıqdan 4 yaşa qədər olan heyvanlarda bir və ya iki dəfə (otlaq dövründən və işlənən vaksindən asılı olaraq) profilaktiki peyvənd aparılır. Bataqlıq örüşlər qurudulur, suvatlar abadlaşdırılır.

Müalicəsi. Bir qayda olaraq xəstəlik iti gedişli olduğundan heyvanın müalicəsi hər zaman baş tutmur. Xəstəliyin başlanğıcında xlorotetrasiklin, dibiomisin, ampicillin, bisillin kimi antibiotiklər səmərəlidir.

İltihabi şişin daxilində və onun ətrafına 1,0-2,0%-li hidrogen peroksid məhlulunun, karbol turşusunun 3,0-5,0%-li məhlulunun, 3,0-5,0% lizol, yaxud fenol məhlulunun, 0,1%-li kalium permanqanat məhlulunun yeridilməsi məqsədəuyğundur.

Mübarizə tədbirləri. Xəstəlik baş verdiyi halda ferma (təsərrüfat) emkara görə qeyri-sağlam elan olunur və karantin qoyulur. Karantin şərtlərinə görə:

- karantin zonasından İBH-ın və qoyunların daşınması və çıxarılması, həmçinin oraya gətirilməsi, karantin zonasından onların sürülməsi;
- İBH-ın və qoyunların satışı, dəyişdirilməsi və təsərrüfatdaxili qruplaşdırılması;
- karantin ərazisindən yığılmış otun və digər yemlərin çıxarılması qadağan edilir.

İnfeksiya ocağında xəstəliyə həssas bütün heyvanlarda kliniki baxış keçirilir və termometriya aparılır.

Xəstələnməyə şübhəli heyvanları təcrid edir və müalicəyə cəlb edirlər, qalanlarında isə əvvəlki peyvəndləmənin müddətindən asılı olmayaraq vaksinasiya aparılır.

Tələfat olduqda cəsədlər yandırılır, yaxud biotermiki quyuda yerləşdirilir. Xəstə və xəstəliyə görə şübhəli heyvanların ət üçün kəsilməsi qadağandır.

Təsərrüfatdan (fermadan) karantin axırıncı xəstə heyvan kəsildikdən, yaxud tələf olduqdan 14 gün sonra və son dezinfeksiya aparıldıqdan sonra götürülür və sağlam elan edilir.

ƏDƏBİYYAT

1.Əliyev M.M., Əliyev E.İ. Camış ətinin sümüklərin anatomik quruluşuna görə identifikasiyası // "Azərbaycan Aqrar Elmi" jur., 2019, № 2, səh.60-62. 2. Fərəcov A.F. Camışçılığın inkişaf yolları (kitab), Bakı, 2018, 338 s. 3.Фараджов А.Ф., Алиева Р.И. Пастереллез буйволы // Москва, 2018, стр. 118. 4. İhsan Soysal M. Anatolian water buffalo husbandry in Turkey // Aqrar elmin və təhsilin innovativ inkişafı:Dünya təcrübəsi və müasir prioritetlər. Beynəlxalq elmi-praktik konfrans, Gəncə, 2015, səh. 346-352

Инфекционные болезни буйволов и меры борьбы с ними

А.Ф.Фараджов

Отрицательное влияние на развитие буйволов оказывают инфекционные заболевания, в частности, пастереллез, бруцеллез, туберкулез, эмфизематозный карбункул и ящур, которые приводят к вынужденным убоям и падежам животных. Инфекционные заболевания буйволов сопровождаются не только снижением продуктивности животных, но и причиняют хозяйствам существенный экономический ущерб.

Ключевые слова: *буйвола, инфекционные болезни, хозяйство, лечение, профилактика.*

Infectious diseases of buffaloes and struggle measures against it

A.F.Faracov

Among the main infectious diseases, that have a negative effect on the development of buffaloes breeding it should be noted such diseases as pasteurellosis, brucellosis, tuberculosis, blackleg and foot and mouth disease. The occurrence of these diseases is the cause of mortality and mandatory slaughtering. Buffaloes' infectious diseases, along with a decrease in their productivity, cause a great economic loss to farmers.

Key words: *buffaloes, infectious diseases, farm, care, prevention.*

